

Кримінологічний аспект насильства над населенням у районі воєнних дій

Інна Доляновська

к. юр. н., доцент,

доцент кафедри державно-правових дисциплін,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

ORCID: 0000-0002-1606-7096

Володимир Зур'ян

здобувач вищої освіти ОКР «Бакалавр»

IV-го курсу спеціальності «Право»,

кафедра державно-правових дисциплін,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

ORCID: 0000-0002-0711-8410

В умовах фактичного стану війни, у якому опинилася Україна, необхідний адміністративний контроль та профілактика воєнних злочинів в зародку. Постійне оновлення кримінологічної бази у цьому напрямку потребується задля чіткого розуміння вчинення індивідом кримінальних правопорушень проти мирного населення. Це, у свою чергу, необхідно не лише для виконання міжнародних зобов'язань, а ще й дотримання моральних цінностей та конституційних прав цивільного населення під час бойових дій.

Усього в Україні, починаючи з 2014-го року, було зареєстровано два злочини, передбачені ст. 433 ККУ «Насильство над населенням у районі військових дій» (по одному на 2014 та 2015 рік). Пояснюється це високою інтенсивністю бойових дій саме у цей період. Саме тому необхідно якомога детальніше дослідити вже наявні, та зареєстровані випадки, задля загального розуміння причин такої злочинності, тим самим нарощувати кримінологічну базу.

При дослідженні даного питання слід розуміти, що хоч Україна фактично і опинилася у стані воєнних дій, однак дана ситуація не була визнана керівництвом країни як повномасштабна війна. Згідно Указу в.о. Президента України О. Турчинова від 14.04.2014 [1], а також Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» періодом проведення АТО визначається час між датою набрання чинності Указом Президента України від 14 квітня 2014 року № 405/2014 та датою набрання чинності Указом Президента України про завершення проведення антитерористичної операції або військових дій на території України [2]. У 2018-му році АТО була завершена, та розпочата ООС, відповідно до ЗУ «Про особливості державної політики щодо забезпечення державного суверенітету України над ТОТ в Донецькій та Луганській областях», яка триває до сьогоднішнього дня.

Насильство у ст. 433 ККУ охоплює такі дії, як: незаконне позбавлення волі, згвалтування чи вчинення деяких інших статевоїх злочинів, заподіяння тілесних ушкоджень будь-якого ступеня тяжкості тощо. При цьому заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, вбивство потерпілого чи його самогубство внаслідок заподіяного насильства потребують додаткової кваліфікації за ч. 2 ст. 121, ч. ч. 1

чи 2 ст. 115 або за ч. ч. 1, 2 чи 3 ст. 120 ККУ.

Традиційно, кримінологічна характеристика особи злочинця включає в себе три групи показників: соціально-демографічні, кримінально-правові, морально-психологічні.

Що стосується розкриваємості, то статистика свідчить наступне: за звітний період 2014-го року був облікований один злочин, передбачений ст. 433 ККУ. У той же час зазначається, що на кінець звітного періоду судового рішення по ньому прийнято не було [3]. Відповідно, це вимагає звернення до наступного звітного періоду за 2015-ий рік. Однак у наступному звітному періоді вже не міститься відомостей про статус досудового розслідування, чи будь-які інші дані стосовно цього єдиного злочину, передбаченого ст. 433 ККУ.

Ґрунтуючись на положеннях, які містяться у спеціальній літературі, можна констатувати, що найбільш поширені мотиви вчинення злочинів проти цивільного населення в районі бойових дій є такі: а) потреба у задоволенні природних інстинктів; б) потреба у матеріальному забезпеченні; в) страх перед командуванням за невиконання наказу; г) потреба у визнанні та оцінці.

Потреби людей, як і злочинців, тісно переплітаються з мотивами, під якими в психології розуміються причини, що спонукають до діяльності, спрямованої на задоволення певних потреб [4, с. 212]. Мотивація злочинної поведінки пов'язується із постійною боротьбою мотивів. Цей процес яскраво виражений в учасників бойових дій, в умовах загрози життю і здоров'ю особи, швидкої зміни бойової обстановки, бойових утрат особового складу. Усе це спричиняє тривалі стани нервово-психологічної напруженості. У таких умовах поведінка військовослужбовців може бути неоднозначною і непрогнозованою [5].

Визначаючи гіпотетичний портрет жертви воєнного злочину, слід перш за все, розподілити її за віковою категорією. Найбільш вразливими є малолітні, неповнолітні особи, жінки, а також особи похилого віку. До окремої категорії жертв треба віднести осіб з обмеженими можливостями. Окремо, у міжнародному гуманітарному праві виділяються жертви-військовополонені. Їх захист на національному рівні передбачений ст. 434 ККУ «Погане поводження з військовополоненими».

Сукупність цих загальних рис призводить до того, що в умовах бойових дій дані категорії осіб здатні постраждати найбільше. Накладені на особисті риси кожного індивіда, наслідки контакту з гіпотетичними воєнними злочинцями можуть бути непередбачувані.

Для активізації та ефективної профілактичної роботи з протидії насильству над населенням у районі воєнних дій необхідно застосовувати комплексний підхід. Пропонуються наступні засоби запобігання насильству над цивільним населенням, та воєнним злочинам загалом:

- Посилення кримінальної відповідальності;
- Регулярна соціально-профілактична робота з особовим складом;
- Постійний огляд у військових психологів;
- Недопуск осіб із погашеною судимістю за насильницькі злочини до

військової служби;

- Розширення повноважень воєнної поліції;
- Амністія за самосуд жертви злочину.

Таким чином, зіставивши наведені приклади профілактики проявів насильства над населенням у районі воєнних дій із законодавчою базою можна стверджувати, що нормативно-правова база в цілому задовольняє потреби індивіда, суспільства, держави та міжнародної спільноти щодо попередження, виявлення та розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 433 ККУ.

Дослідження виконало поставлені завдання шляхом пошуку теоретичної бази, та проведення соціологічного опитування населення. Виявлено думку населення щодо військових кримінальних правопорушень, та насильства над населенням. Проведено аналіз нормативної бази, та в цілому задовільний стан щодо запобігання військовим кримінальним правопорушенням.

Ключові слова: кримінологія; насильство; воєнні дії.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України»: Указ Президента України от 14.04.2014 № 405/2014. Дата оновлення: 14.04.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405/2014/conv?lang=ru#Text> (дата звернення: 18.04.2021).
2. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції: Закон України от 02.09.2014 № 1669-VII. Дата оновлення: 27.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-18/conv?lang=ru#Text> (дата звернення: 18.04.2021).
3. Офіс Генерального прокурора (офіційний веб-сайт). Про зареєстровані кримінальні правопорушення, та результати їх досудового розслідування. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2014-го року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=111482&libid=# (дата звернення: 20.04.2021).
4. Психологічна енциклопедія / автор-упоряд. О. М. Степанов.-К. : Академвидав, 2006.-424 с.
5. Андрусишин Ю. І. Формування вольових якостей особистості в екстремальних ситуаціях / Ю. І. Андрусишин // Використання досвіду участі у бойових діях на території інших держав у забезпеченні державної безпеки України : матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 лютого 2014 р.).-К. : Центр навч.-наук. і наук.-практ. вид. НА СБУ, 2014.-С. 214-216.